

Armenpenning van Dordrecht blijkt bakenlood van Brielle

Opnieuw geeft archiefonderzoek uitsluitsel

Evenals in het artikel ‘Armenpenning Roermond blijkt bakenlood van Willemstad’ in *De Beeldenaar* 2014-2, denk ik opnieuw een armenpenning ontmaskerd te hebben als zijnde een bakenlood. Onder Minard-Van Hoorebeke 166 en 167 worden de armenpenningen van Dordrecht als volgt beschreven:

- nr. 166: ‘In het midden van een effen veld het wapenschild der stad tusschen de letters Y en C onder het schild R en M zijnde de eerste letters van de woorden “ijverig gelooven red menschen”. Bovenaan het jaartal 1709. Omgeven met een smal binnen- en buitenbandje waartusschen zich een parelbandje bevindt. De keerzijde toont een gesternd veld / in welks midden 24:ST (vier-en-twintig stuivers) waarde waarvoor de penning gangbaar was. Omringd met drie bandjes gelijk aan de voorzijde.’
- nr. 167: ‘Tusschen een roosje boven en onder 24:ST te kennen gevende dat de bedeelde bij den penningmeester eenen onderstand kon ontvangen van 24 stuivers. Een gekarteld bandje omgeeft denzelve gedeeltelijk. In het effe veld der keerzijde het wapenschild; in het midden het jaartal 1785 daaronder de letter M zijnde de eerste letter van Medelijden. Met een plat bandje omringd.’

Het eerste exemplaar dat ik fysiek onder ogen kreeg, was een exemplaar uit 1784, gevonden in het scheepswrak van *De Jonge Seerp* (W-27/1558/91) dat in 1791 bij Gdansk verging. In het voorjaar van 1791 vertrok schipper Johannes Leenderts uit Harlingen, vanuit Amsterdam naar Østersøen (Baltische

Zee). Dit weten we uit het Sonttolregister van 1791.

Weliswaar vond ik het vreemd een Dordtse armenpenning te vinden aan boord van een schip dat uit Amsterdam vertrokken was. Maar goed, misschien had een arme Dordtenaar een baantje kunnen vinden en aangemonsterd op *De Jonge Seerp*.

Na deze eerste vondst kon ik vervolgens in Engeland een exemplaar uit 1743 aankopen en later exemplaren uit 1756 en 1757. Deze loodjes zijn gevonden in Rogate, West Sussex (UK). Andere exemplaren waarvan de vindplaats bekend is, komen uit de omgeving van Londen, Hindeloopen en Zuid-West Friesland. Met name door de buitenlandse vondsten ben ik gaan twifelen aan de juiste toeschrijving als armenpenning van Dordrecht. Hiervoor waren verschillende redenen:

Minard 166,
Kussendrager type
HM

Minard 167,
Kussendrager type HO

W-27/1558/91

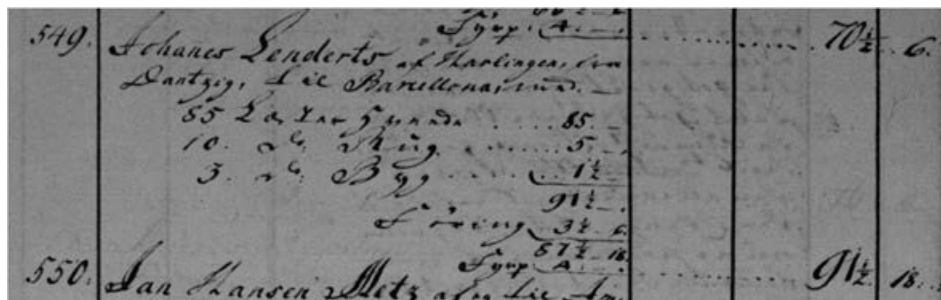
- op armenpenningen staat over het algemeen een waarde in goederen, bijvoorbeeld brood of turf. Een geldbedrag van 24 stuivers op een armenpenning lijkt mij helemaal onwaarschijnlijk. Het dagloon van een arbeider varieerde van 16 tot 20 stuiver, een timmermansbaas rekende voor zichzelf 24 stuiver per dag;
- 24 stuivers is een veelvoorkomende waarde bij bakenloden, vooral voor de grotere schepen die op het buitenland voeren (zie hierover ook mijn eerdere artikel over de loodjes van Willemstad);
- geen van de loden is gevonden in Dordrecht (wat merkwaardig is voor een plaatselijke armenpenning), maar uitsluitend in Friesland en in het buitenland.

Hoewel ik nog geen sluitend bewijs had voor een andere toeschrijving, was ik er ondertussen wel zeker van dat dit geen armenpenningen van Dordrecht waren. Mogelijk dat de M verwees naar Merwede of Maas in plaats van medelijden. Bovendien het wapen kon ook van bijvoorbeeld Brielle zijn. In dat geval zouden de letters B en M kunnen staan voor Brielle en Maas.

Toeschrijving

In het Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg stuitte ik op een resolutie van het Brielse stadsbestuur betreffende loodjes als bewijs dat het kaap- en vuurboetgeld betaald was (ofwel de bebakening en belichting van de Maas). De

resolutie luidde als volgt: ‘Den heer oud burgemeester Molewater heeft ter vergadering gecommuniceert dat de commissaris van de lootsen, Arij de Vos, dewelke door haar Ed. Achtb. is gequalificeert tot het ontvangen van het caaben vuurboetgelt van de bakens op de Nes van de visschuyten de Maas uijt- en invaarende, aan zijn Ed. hadde gevraegt tot hoeverre die betalinge van het caaben vuurboetgelt zig quam te extendee- ren, of daeronder de corders, garnaal- vangers & ventjagers ook waren begreep- en, dat zijn Ed. sulks wel niet positief wist, maar dat de natuur van de zaek medebragt, dat al wie van het ligt van gem. bakens profiteert ook daeraen moeten betalen, derhalve zij geen quaad konde van hetselve van alle de sodanige te vorderen; dat hij verders aen zijn Ed. had versogt dat aen hem mogte ter hand gestelt worden eenige lootjes met stads- wapen of merk met het jaer daerop om aen ijder der geene die betaelt hebben te kunnen geven om te strekken tot bewijs dat dat jaer hebben voldaan, alsoo het hem anders onmogelijk is te kunnen onthouden en ook nagaan wie betaelt of niet betaelt hebben, dat boven op de thesaurierkamer een bak met sodanige lootjes met stadswapen en de nodige stempeltjes tot het jaertal daarbij had gezien staen, dat zijn Ed. derhalven aen haar Ed. Achtb. in bedenking gaf of niet soude kunnen goedvinden de hier boven gesegde lootjes ten fine als hier- boven gemelt aan den voorn. Arij de Vos nevens extract uijt de resolutie van haar Ed. Achtb. van den 7e maert 1733, waerbij

Detail uit het
Sontrolregister 1791

de schepen die het caab- en vuurboetgelt moeten betalen met het vuurboetgelt van dien worden gespecificeert en genoemd te doen ter hand stellen. Waerop gedelibereert sijnde goedgevonden en verstaen is de hier bovengem. lootjes, nevens extract uijt de resolutie van den 7e maart 1733, aen den commissaris van de lootsen Arij de Vos te doen ter hand stellen ten eijnde het nodige gebruyk daarvan te maken en zig daarna te reguleren en is den burgemeester Molewater voor de gegevene communicatie en desselfs attentie in desen gehouden bedankt.’

Hieruit blijkt overduidelijk dat bakenloodjes met het stadswapen van Brielle zijn uitgegeven. Helaas wordt er niet gesproken over de grootte van het schip en de daaraan gekoppelde te betalen belasting in stuivers. In de resolutie van 7 maart 1733 was al eerder aangegeven dat er veel onduidelijkheid was over welke schepen nu wel of geen kaap- en vuurboetgeld moesten betalen, evenals de hoogte daarvan. Het bijhouden van de lijsten was ingewikkeld.

Desalniettemin heeft een voormalige armenpenning nu een nieuwe toeschrijving gekregen. ■

Met dank aan Aart van der Houwen, adj. streekarchivaris, Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg.

Alex Kussendrager verricht onderzoek naar bakenloodjes en loden penningen met een (tijdelijke) betaalfunctie. Met betrekking tot deze penningen onderhoudt hij de website www.loodjes.nl.

Kaart van het zuidelijkste deel van Holland door Frederik de Wit, circa 1690

BRONNEN

Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg, Archief Stad Brielle 1572-1811, Resoluties van de magistraat 1750-1753 (inv. 539), 16 september 1752 (fol. 238 en 238v).

LITERATUUR

L.F.M. MINARD-VAN HOOREBEKE *Description de mœurs et autres objets anciens des guildes et corps de métiers, églises, etc.* (Gent, 1878).

ALEX KUSSENDRAGER 'Armenpenning Roermond blijkt bakenlood van Willemstad', in: *De Beeldenaar* 38 (2014) 71-73.

ALEX KUSSENDRAGER 'De Jonge Seerp, een Nederlands kofschip in Gdansk', in: *De Beeldenaar* 39 (2015) 107-111.